
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2006 (год. XV), ISSN 0861-7902

70 СТАТИИ ЗА 70-ГОДИШНИЯ ЮБИЛЕЙ

**Научни изследвания в чест на проф. д-р Боян Байчев.
В. Търново, 2005: Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”**

Неотдавна нашият колега проф. д-р Боян Байчев навърши 70 години. В чест на тази годишнина Университетското издателство “Св. Св. Кирил и Методий” публикува в последните дни на 2005 г. сборник с научни трудове. Ако не се броят първите два материала, които представят творческия път и самото творчество на юбиляря, солидният том с чудесно полиграфическо оформление съдържа точно 70 статии. А това е вече символично: 70 статии за 70-годишния юбилей, написани от 70 автори! Вярно е, че това е чиста случайност – съставителите изобщо не са очаквали, че ще се съберат точно 70 статии, но Господ си знае работата...

Между авторите личат имената на известни учени и преподаватели от няколко български университета, от Германия, Италия и Португалия, а работните езици са 6: български, руски, немски, английски, португалски, италиански.

Материалите в сборника са подредени в 6 раздела.

1. В първия раздел – “За юбиляря” – са включени само две заглавия: “Професор Боян Байчев на 70 години” и “Публикации на проф. д-р Боян Байчев”. В първата статия за житейския и творческия път на проф. Боян Байчев разказва неговият приятел и съавтор в един от най-важните му трудове – “Социолингвистично проучване на град Велико Търново” – член.-кор. проф. д-р Михаил Виденов. Библиографската справка за трудовете на проф. Байчев е изготвена от двамата преподаватели в Катедрата по библиотекознание на Великотърновския университет Марин Ковачев и Ал. Ковачев. Всички публикации на автора са подредени хронологично и

са придружени от анотации, включена е и информация за участия в научни прояви, лекционни курсове в чужбина, ръководства на докторантури и др.

2. Вторият раздел – “Диалектология и ономастика” – е с най-много участници и това е лесно обяснимо, тъй като диалектологията е “първата любов” на нашия юбиляр – на диалектоложка тема е неговата дисертация (“Говорът на с. Голица, Поморийско”, защитена през 1973), автор е на значителен брой диалектоложки изследвания, дълги години чете лекции по диалектология във Великотърновския университет. Напълно естествено е най-много представители на диалектоложката гилдия да се отзоват на поканата за участие в сборника.

Разделът “Диалектология и ономастика” започва с кратката статия на Мария Ангелова-Атанасова, която се спира на произхода и семантиката на един диалектен глагол (*унѣгрям се*), а Тодор Балкански, възпитаник на Великотърновския университет, ръководител на секцията по ономастика в Института по български език, дири етимологията на селищните имена *Керека* и *Кереците* в езика на българите (прабългарите). Автор на следващата статия е роденият в Албания Раки Бело, който прави тематичен преглед на съществителните имена в българския диалект на родния си край. По-нататък Марияна Витанова разглежда неопределителните местоимения в българските диалекти, като ги поставя в две основни групи: 1) образувани с числителното име *един*, и 2) образувани от други местоимения (въпросителни, относителни, показателни). С диалектните местоимения са свързани още две статии – на Красимира Колева, която разглежда третоличното местоимение в говорите на селата Горна и Долна Чамурла в Северна Добруджа, и на Румен Сребранов, който прави паралели между българските книжовни и диалектни местоимения и местоименни наречия, образувани с частицата *-ва*, и техните съответствия в други славянски езици.

Следва статията на друг възпитаник на Великотърновския университет – Петър Вълков, сега преподавател в Югозападния университет в Благоевград. Той е посветил своите научни занимания на антропонимията, и по-конкретно – на личните имена и прозвищата (подкорите) на ислямизираните българи от няколко села в Чеч (Югозападните Родопи). В областта на антропонимията е и статията на Нено Неделчев, който прави лингвистичен анализ на фамилните имена на своите колеги от Габровския технически университет. Към същата научна област можем да отнесем и статията на Марин Петков, написана на немски език, в която авторът разглежда лични имена с пожелателен и защитен характер със старовисоконемски произход.

Чест за издателите на всеки сборник с научни трудове е участието на членове на Българската академия на науките. А в нашия сборник са поместени публикации на двама академици – Иван Дуриданов и Иван Радев. За жалост академик Иван Дуриданов почина на 85-годишна възраст малко след като даде за печат своята статия “Бележки към местни имена с наставка *-jъ*”, в която коригира някои неточности в книгата на друг голям български езиковед – Йордан Заимов (“Български географски имена с *jъ*”, С., 1973).

В статията си “Постижения и задачи на източнородопската диалектология” Иван Илиев представя етническата картина на района и прави класификация на местните говори. Накрая той формулира в четири точки задачите, като последната от тях се състои в издаване на диалектен атлас на областта. Следващата статия – на Елена Каневска-Николова – също е посветена на родопските говори, като се разглежда един частен въпрос: членуването на съществителни имена в ролята им на обстоятелствени пояснения.

Специално внимание заслужава статията на видния български диалектолог Иван Кочев “Лингвалната вокална корелация в еркечкия говор”. Тази статия е специален жест към юбиларя, защото той е започнал своя творчески път именно с еркечкия говор. Подобен е жестът и на Хр. Станева, която отправя “Още един поглед към тетевенския говор”, а Тетевен е част от Ловешкия край, към който се насочват в по-късно време, вече от социолингвистична гледна точка, научните интереси на проф. Б. Байчев.

В работата на Ана Кочева-Лефеджиева се разглеждат лексикални елементи от немски произход в българските диалекти и тяхната роля в българското словообразуване, а статията на Августа Манолева е посветена на лексиката с турски произход в жеравненския говор. Интересът на авторката е насочен главно към думи, “които звучат непознато за днешните хора от града” (с. 120).

Статията на докторанта Владислав Маринов е посветена на българовлашкото двуезичие в крайдунавското градче Брегово. Нейното място е по-скоро в раздела “Социолингвистика”, но все пак двуезичието, за което става дума, е на диалектно равнище и именно този факт оправдава избора на съставителите. Следващата статия обаче е издържана в духа на традиционната диалектология. Нейната авторка Христина Маринска представя на читателя най-важните особености на мездренския говор.

Разсъждения за допирните точки между диалектология и социолингвистика откриваме в работата на Анелия Петкова “Диалектът и книжовният

език в тяхното социално преплитане”. Своите изводи тя изгражда на основата на изследване върху един конкретен говор – на с. Петърница, Плевенско. Авторката на следващата статия – Ния Радева – декларира, че нейното проучване не е диалектоложко, но все пак тя оперира с лексика, свързана с териториалните и социалните говори и това е достатъчно основание за включването ѝ в този раздел. А темата (названията на женското събиране на приказка) предполага интердисциплинарен подход, в който се съчетават диалектология, социолингвистика и етнография.

Един съвременен поглед върху проблемите на българската диалектология е представен в статията на Румяна Русинова “Към въпроса за фонетико-морфологичната интерференция в един мезолект”. Тук става дума за интерференция между диалект и книжовен език, а конкретните наблюдения са извършени “върху речта на 25 комуниканти от гр. Опака, Поповско” (с.168).

Последната статия от раздела “Диалектология и ономастика”, на която ще се спрем тук, е “Редки и диалектни думи в среднобългарското учително евангелие от 1343 г.” С това си проучване авторката Мария Спасова внася своя пореден принос в историческата диалектология на българския език.

3. Третият раздел – “Социолингвистика” – съдържа 15 заглавия. Ако диалектологията е “първата любов”, то социолингвистиката е втората, вече зрялата любов на проф. Байчев. Това е научната област, към която се отнасят най-сериозните му и известни на научната общественост у нас и в чужбина трудове.

Разделът “Социолингвистика” започва със “Сравнително изследване на резултатите от няколко метода за установяване на йерархията на социолингвистичните променливи” от Красимира Алексова. Споменатите в заглавието променливи са 24 на брой и обхващат такива фонетични и морфологични особености като окончанието за 1 л. мн.ч. сег. вр. на глаголите от 1 и 2 спр., депалатализацията на съгласните пред глаголните окончания, т.нар. екане и т.н.

В статията на Михаил Виденов “Стратегии с клишета” се разглеждат проблеми, свързани с етикетните формули и техните разговорни еквиваленти. С речевия етикет е свързана и статията на Марияна Стефанова “Паралингвистичният етикетен език в социокултурен план”, само че тук се обсъждат невербалните средства, съпътстващи или заместващи етикетните формули.

Статията на Антон Гецов “Специфика на илокутивния стандарт в дискурса на популярната преса” е посветена на езика на съвременните

вестници, качеството на информацията, която те предоставят на читателите си, целенасочената манипулация, която извършват, езиковата демагогия, която използват, и т.н. Друг поглед върху почти същия обект на изследване предоставя Татяна Шамрай в статията си “Медиен политически дискурс”. На езика на медиите е посветена и статията на Цветана Карастойчева “Стилистична дисхармония по сленгов образец в днешната медийна практика”, където “лексикалната несъвместимост и стилистичната нееднородност се разглеждат като средство за експресивизация, осъществена по модел, който е присъщ на българския сленг” (с.267)

Проф. Кирил Димчев, един от водещите специалисти по методика на обучението по българския език от Софийския университет “Св. Кл. Охридски”, се представя със статията си “Онтология на междудисциплинните изследвания”. Както се вижда и от подзаглавието, става дума за отношенията между методика и социолингвистика. Във връзка с обучението по български език е и статията на Станислава Симеонова “Проблемът за социокултурната компетентност в съвременния научен дискурс”. На границата между социолингвистиката и психолингвистиката стои проучването на Андреана Ефтимова “Социалните роли лекар – пациент (социолингвистичен и социокултурен анализ)”.

Интересна тема си е избрала Ценка Иванова – “За разграниченията при южнославянските езици”. Както посочва авторката, “от края на XIX до края на XX век официалните южнославянски езици от три – български, сръбско-хърватски и словенски, нарастват на шест – български, македонски, сръбски, хърватски, босненски, словенски; в процес на обособяване е и черногорски” (с. 256). За това “роене” на езиците допринася сложната политическа обстановка на Балканите и най-вече разпадането на Югославия.

В статията си “От аргото на зидаря към професиолекта на архитекта” авторката Катя Грозева Исса споделя своите виждания как би трябвало да изглеждат терминологичните речници за бъдещите архитекти и строителни инженери. Според нея това трябва да са “речници от нов тип – двуезични (английско-български), но не преводни, а тълковни, отличаващи се с голяма диференцираност на понятията” (с.264).

На езика на художествената литература са посветени две статии – на Константин Попов “За идиолекта на Милкана от “Майстори” на Рачо Стоянов” и на Любка Стоичкова “Между корените и крилето. Размисли за езика на съвременната българска проза (по материали от романа “Плячка” на Георги Гроздев)”. Новото в тези проучвания е, че се прилагат социолингвистични методи при анализа на художествения текст.

Любопитна е темата на Иванка Попова-Велева – лексемата *евро*, чиято употреба в съвременния френски език е подложена на всестранен анализ. За заглавие на статията си авторката е избрала перифраза на популярния израз “Кралят умря, да живее кралят!”.

Авторът на следващата статията е Руси Русев – възпитаник на Великотърновския университет, преподавател в Русенския университет “Ангел Кънчев”. Статията му е озаглавена “Още едно виждане за езиковата личност”. След преглед на разсъжденията по темата в руското езиковедие той представя и своя дефиниция на понятието: “Езиковата личност е личност, която се превръща многократно в текст посредством мисловно-речевата и комуникативната дейност на човека като субект на културата” (с. 301).

4. В четвъртия раздел – “Актуални проблеми на българския език” – са включени също 15 заглавия.

Първата статия е посветена на езика на учебниците по икономика. Авторката Тая Атанасова прави анализ на текста на три учебника — два от български автори и един преводен. В заключение тя казва следното: “Сега не е проблем да се напише учебник по икономика. Проблемът е да се напише така, че да постигне целта си — да формира икономическо мислене” (с. 351).

В статията на Валентина Бонджолова “Оказионалното словотворчество и прекъснатите словообразователни вериги” се проследява механизъмът на образуването на думи, които първоначално имат индивидуален характер, но притежават потенциала да разширят употребата си и да преминат в категорията на неологизмите.

Стоян Буров е озаглавил статията си “За когнитивната перспектива в изследванията на граматичните класове и категории в българския език”. Застъпената от автора идея се откроява ясно в заключителното изречение: “Примерите показват, че е напълно правдоподобно твърдението, че взаимоотношението между езика и културата е отразено в граматиката на езика в същата степен, в каквато това отношение е отразено в лексикалната му система, и особено в така нар. културно-специфична лексика, обозначаваща обекти от националната география и бит и свързана с ценностната система на народа” (с. 368).

По-нататък свои наблюдения върху употребата на членувани форми на женски лични имена в съвременния български език представя Стефан Гърдев. Това са умалително-гальовни лични имена (напр. *Миче* : *Мичето*; *Данче* : *Данчето*, чиито членувани форми, без да означават определеност, се противопоставят като номинативни на нечленуваните, които пък от своя страна изпълняват ролята на звателни форми.

В статията с интригуващо заглавие “Кой си *ти* в стиловете на българския език?” Мария Илиева проследява употребата на личното местоимение за 2 л. ед.ч. в различните функционални стилове, като стига до извода, че това местоимение е стилистически ограничено. “В прякото си значение *ти* се среща закономерно в разговорната реч, по-рядко в устната реализация на другите стилове” (с. 384). Стилистични проблеми се разискват и в статията на Рашка Йосифова “За книжовно-разговорната реч и отношението ѝ към другите езикови формации”, като авторката специално изтъква полуслятото изписване на използвания термин (книжовно-разговорна реч), за да подчертае равнопоставеността на двата компонента: ‘книжовно’ и ‘разговорно’. На книжовно-разговорната реч е посветена и статията на Йорданка Маринова, която проследява тенденцията към разширяване понятийната основа на някои думи и свързаната с това десемантизация.

Автор на следващата статия е докторантката от Катедрата по съвременен български език при Великотърновския университет Теодора Куртева. Предмет на нейното изследване са глаголните представки, тяхната семантика и синтагматика.

Един от видните специалисти по български синтаксис – проф. Иван Недев – участва в сборника със статията “Средства за връзка в безсъюзните сложни изречения”. Разсъжденията на автора са обобщени в заключителното изречение: “Отсъствието на съюзи, респ. на съюзни думи, се компенсира от други средства за връзка, които в различните ситуации имат различен характер: специфична интонация на първия компонент, структурна и/или смислова непълнота на този компонент, субективно желание на автора на изказването да актуализира определени смислови отношения и др.” Към синтаксиса можем да отнесем и статията на Стефка Петрова “Залогът – тази дискуссионна категория”. Всъщност един от основните спорове по въпроса е към кой дял от науката за езика да отнесем залога – авторката смята, че той е проблем на синтаксиса, а залоговите отношения са общо 4 типа: деятелни, страдателни, възвратни и безлични.

Друг проблем на синтаксиса се разглежда в статията на Пенка Радева “Проблеми при идентификацията на чрезказуемното определение в съвременния български език”. Всъщност тук става дума за част на изречението, която според граматическата традиция се нарича сказуемно определение, а при съвременни автори (М. Деянова и др.) – предикативно определение. П. Радева смята за по-подходящ термина чрезказуемно определение, “тъй като без участието на сказуемното (предиката) не е възможно трансформирането на характеризирания подлога или допълнението признак от непредикативен в предикативен” (с. 434).

В статията “Речник на основните термини – концепция и структура” Мария Попова показва с примерни речникови статии как трябва да изглежда един такъв речник, а Маргарита Симеонова ни представя поредното си изследване върху езика на Васил Левски (“Към въпроса за устойчивите съчетания през Възраждането”).

Статията на Петранка Трендафилова е озаглавена “Роля на вариантността и синонимията за изразяване на значенията в народните мъдрости”. Предмет на изследване са пословиците, които са подложени на лингвистичен анализ.

Последният материал в този раздел – “За първия новобългарски превод на книгата *Абагар*” – от Иван Харалампиев представлява рецензия на едно издание, отличаващо се със съществени недостатъци. Авторът на превода К. Кабакчиев не се е отнесъл достатъчно отговорно и компетентно към задачата си, като е допуснал сериозни грешки.

5. Разделът “Чужди езици и съпоставително езиковзнание” съдържа 12 статии.

На английския език са посветени две от статиите: “Функционален подход при изследване на производните каузативни структури в английския език” от Боряна Братанова и “Пространството като фактор и концепт в английския език” от Гинка Пенакова.

Две са и статиите, свързани с немския език. В едната от тях, озаглавена “Новият немски правопис и някои актуални проблеми на немско-българските речници”, авторът Хилмар Валтер обръща внимание на конкретните промени и на това, как най-добре да бъдат представяни те в бъдещите речници. Автор на втората статия, написана на немски език, е Марийка Димитрова, а обект на изследване е семантиката на лексеми, назоваващи частите на човешкото тяло, в немския и в българския език.

Статията на Хр. Кючуков, написана на английски език, засяга отношенията между три езика – български, турски и цигански (“Влиянието на българския и турския език върху ромския в България”). Отношения между три езика се засягат и в статията на Бойка Недева, написана на португалски език (“Място на англицизмите в португалската и в българската икономическа лексика”).

В статията на Елена Меракова в съпоставителен план са разгледани умалителните съществителни имена в българския и в руския език (“Емоционално-експресивна конотация на умалителни съществителни имена”). Следващите две статии са на руски език и разглеждат проблеми на руската фонетика (“Паралельный тип фонетических чередований безударных

гласных” от Наталия Пенева и “К вопросу об управлении артикуляциями при обучении русскому произношению болгар” от Светлана Пенева.

В статията на Борислав Попов “Номинативни модели при индоевропейските названия на някои видове гризачи” се прави задълбочен етимологичен анализ на лексемите *мишка*, *плъх* и *заек*, като се представят и техните съответствия в славянските и в голям брой индоевропейски езици, както и в българските диалекти.

Разделът “Чужди езици и съпоставително езиковедие” завършва със статия на Кирил Цанков, в която се разглеждат неточностите при предаването в български текст на румънски имена.

б. Последният раздел – “Литературознание и краеведие” – включва само шест статии.

Първата от тях – “Български мотиви в немската белетристика от края на XIX в.” – е от немския автор Дитмар Ендлер. Както може да се съди и от заглавието, в статията се разглеждат литературни произведения от немски автори, чиито герои са българи, а описваните събития се разиграват на българска територия.

Следващите две статии са свързани с краеведението. В едната, чийто автор е Александър Маринов, се прави цялостен преглед на творчеството на един великотърновски общественик – Йордан Кулелиев, а другата е свързана с по-общи въпроси на краеведението (Марин Ковачев, “Краеведският периодичен печат в България”).

В своята статия акад. Иван Радев запознава читателя с един малко известен факт от българската история – научна сесия, посветена на 1000-годишнината на Българската православна църква, проведена през 1870 г. в Одеса. Всъщност това е, както отбелязва авторът, и “първата по рода си юбилейна научна сесия” (с.608) в българската история.

Предпоследната статия е на английски език. Авторката Людмила Митева-Русанова прави задълбочен текстологичен анализ на една глава от “Хари Потър и затворникът от Азкабан” на Дж. К. Роулинг.

Сборникът завършва със статия на Енрико Силвио от Италия, в която авторът разсъждава върху етичната представа за “становището” в докторската работа на Дитрих фон Хилдебранд (Il concetto etico di “presa di posizione” nella tesi di dottorato di Dietrich von Hildebrand”).

Кирил Цанков